

پژوهش‌نامه انتقادی متون و برنامه‌های علوم انسانی، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
ماه‌نامه علمی - پژوهشی، سال نوزدهم، شماره ششم، شهریور ۱۳۹۸، ۲۵-۴۴

نقد مجموعه کتاب‌های بیابید زبان ژاپنی بیاموزیم!

سهراب آذرپرند*

چکیده

این پژوهش مجموعه شش جلدی آموزش زبان ژاپنی را، با عنوان بیابید زبان ژاپنی بیاموزیم، معرفی و نقد می‌کند. مجموعه یادشده به‌دلیل ویژگی‌های هماهنگ‌سازی محتوای کتاب با سطوح پنج‌گانه آزمون بین‌المللی سنجش توانایی زبان ژاپنی (JLPT)، پوشش دادن توانایی زبان ژاپنی از سطح مقدماتی تا پیشرفته و تهیه و تدوین کتاب‌های کمک‌آموزشی مختلف به‌منظور تکمیل چهار مهارت زبانی گفتاری، شنیداری، خواندن، نوشتن در سال‌های اخیر به‌صورت کتاب درسی در بسیاری از مراکز دانشگاهی و غیردانشگاهی آموزش زبان در سراسر جهان آموزش داده شده است. در گروه زبان و ادبیات ژاپنی دانشگاه تهران، از سال ۱۳۹۴ هم‌راه با تصویب برنامه درسی جدید دوره کارشناسی زبان و ادبیات ژاپنی از سوی دفتر برنامه‌ریزی آموزش عالی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری این مجموعه جای‌گزین مناسبی برای کتاب درسی دو جلدی ژاپنی برای همه؛ سطح مقدماتی قلمداد شده و به‌تدریج از آن بهره برده شده است. با توجه به جایگاه این کتاب در آموزش زبان ژاپنی در جهان و ایران، مقاله حاضر می‌کوشد تا ضمن معرفی آن، به نقاط ضعف و قوتش بپردازد.

کلیدواژه‌ها: سطح پیشرفته، سطح مقدماتی، رویکرد ارتباطی، رویکرد ساختاری، کلیشه بیانی، مجموعه آموزشی.

۱. مقدمه

گروه زبان و ادبیات ژاپنی اولین بار در ایران با همکاری وزارت خارجه دو کشور ایران و ژاپن و هم‌چنین بنیاد تبادلات بین‌المللی ژاپن، معروف به بنیاد ژاپن (Japan Foundation)، در

* استادیار زبان و ادبیات ژاپنی، دانشکده زبان‌ها و ادبیات خارجی دانشگاه تهران، S.azarparand@ut.ac.ir
تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۰۹/۱۷، تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۰۱/۱۷

سال ۱۳۷۳ در دانشگاه تهران پایه‌گذاری شد و تا امروز تنها مرکز دانشگاهی آموزش زبان ژاپنی در کشور است. از آن زمان تاکنون، به‌منظور آموزش زبان ژاپنی در دانشکده زبان‌ها و ادبیات خارجی، سه مجموعه کتاب آموزشی مختلف به‌کار گرفته شده است. اولین مجموعه، که در ابتدای پایه‌گذاری گروه آموزش داده شد، شامل سه جلد کتاب با محتوای به‌هم‌پیوسته با عنوان ژاپنی مقدماتی (*日本語初歩*)، ژاپنی متوسطه - جلد اول (*日本語中級 I*) و ژاپنی متوسطه - جلد دوم (*日本語中級 II*) بود که زیر نظر بنیاد ژاپن در سال ۱۹۸۵ م منتشر شده بود. این مجموعه، همان‌طور که از عنوانش پیداست، آموزش زبان ژاپنی را تا سطح متوسطه پوشش می‌داد و چند جلد کتاب کمک‌آموزشی، از جمله کتاب تمرین، داشت که در این مقاله مجالی برای معرفی آن‌ها نیست. دومین مجموعه، کتاب دو جلدی ژاپنی برای همه؛ سطح مقدماتی است که در چکیده ذکر آن رفت. این کتاب به‌کوشش انتشارات سوری ئه نتو و آکو (3A corporation) در ابتدا در سال ۱۹۹۸ م به‌چاپ رسید و در سال ۲۰۱۲ م، نسخه اصلاح‌شده آن وارد بازار شد. نگارنده پیش‌تر به معرفی و نقد این اثر پرداخته است (آذرپند ۱۳۹۵). لازم به ذکر است که انتشارات یادشده در سال ۲۰۰۸ م کتاب سطح متوسطه این مجموعه را نیز همانند سطح مقدماتی در دو جلد و همراه با کتاب‌های کمکی متعدد با عنوان ژاپنی برای همه؛ سطح متوسطه (*みんなの日本語、中級*) انتشار داد، اما بخش متوسطه این اثر هیچ‌گاه در گروه زبان و ادبیات ژاپنی دانشگاه تهران برای آموزش به‌کار گرفته نشد. سومین مجموعه، که معرفی و نقد آن موضوع مقاله حاضر است، مجموعه‌ای است شش جلدی با عنوان *بیابید زبان ژاپنی بیاموزیم!* (*学ぼう！日本語*) (*Manabō Nihongo!*) که از سال ۲۰۰۵ م در انتشارات سینمون کیوئیکو (Senmon Kyouiku) نشر آن آغاز شده و هنوز هرازگاهی کتاب‌های کمکی جدیدی به آن افزوده می‌شود.

هر سه مجموعه یادشده، در زمان خود نه‌تنها در دانشگاه تهران، که به‌طور گسترده و به ترتیبی که معرفی شد، در دانشگاه‌ها و مراکز آموزشی بسیاری در جهان به‌منظور آموزش زبان ژاپنی مورد استفاده بوده‌اند و نقاط قوت و ضعفی دارند. در بخش دوم پژوهش حاضر، نخست به معرفی مشخصات صوری و شناسنامه‌ای مجموعه شش جلدی *بیابید زبان ژاپنی بیاموزیم!* پرداخته خواهد شد. سپس، در بخش سوم محتوای آن نقد و بررسی خواهد شد. در بخش دوم، ویژگی‌هایی از جمله ساختار مجموعه آموزشی، چینش درس‌ها و تمرین‌ها، معرفی کتاب‌های کمکی، و حروف‌نگاری آن بررسی خواهد شد. در بخش سوم، درباره نوآوری‌ها و نقاط قوت و ضعف آن سخن رانده خواهد شد.

۲. معرفی کلی کتاب

۱.۲ ویژگی‌های ساختاری و توصیفی

هر شش جلد این مجموعه آموزشی در قطع $26\text{cm} \times 18\text{cm}$ منتشر شده است که اندازه مطلوب بیش‌تر ناشران ژاپن برای کتاب‌های درسی است و تهیه محتوای آموزشی آن حاصل کار گروهی متخصصان آموزش زبان ژاپنی است که بسته به جلد، بین سیزده تا هفده نفر متغیر است. جمع کل مبلغ درج‌شده روی شش جلد اصلی مجموعه ۱۰۲۰۰۰ یین ژاپن (در حدود ۹۳ دلار آمریکا) است. این مجموعه آموزشی طرح جلدی ساده و مشابه در تمام مجموعه دارد، اما رنگ هر جلد متفاوت است. روی عطف و جلد‌ها عنوان کتاب و روی جلد سطح هدف در آزمون^۱ JLPT درج شده است. به‌جز جلد پنجم و ششم، که در آن معدود تصاویر و نمودارهای آورده‌شده سیاه و سفید است، بقیه جلد‌ها از تصاویر و جدول‌های رنگی متعددی به‌کار رفته است. تهیه و تنظیم با کار گروهی سبب شده که در سراسر مجموعه هیچ اشتباه ویرایشی و تایپی مشاهده نشود. سایر ویژگی‌های صوری هر جلد به شرح جدول ۱ است.

جدول ۱. ویژگی‌های صوری هر جلد

عنوان فارسی کتاب‌ها	تعداد درس‌ها	تعداد صفحات	سطح هدف
سطح مقدماتی - ۱	۲۰	۲۰۰	N5
سطح مقدماتی - ۲	۲۰	۱۸۴	N4
سطح مقدماتی - متوسطه	۲۰	۱۸۸	N3
سطح متوسطه	۲۰	۱۸۸	N2
سطح متوسطه - پیشرفته	۱۵	۱۸۰	N1
سطح پیشرفته	۱۵	۱۸۴	

برطبق برنامه‌ریزی انتشارات این مجموعه، زمان لازم برای یادگیری هر درس از این مجموعه در جلد‌های اول تا چهارم ده ساعت و این مدت برای هر درس از جلد‌های پنجم و ششم دوازده ساعت در نظر گرفته شده است. براساس این زمان‌بندی، مدت زمان تعیین‌شده برای اتمام هر جلد کتاب به‌طور یک‌سان سه ماه (۲۰۰ ساعت) در نظر گرفته شده است که جمع آن هجده ماه، برابر با یک‌سال و نیم (۱۲۰۰ ساعت) خواهد بود (Manabō Nihongo 2010: vol. 6, 4).

۲.۲ چیش درس‌ها و تمرین‌ها

از نظر چیش درس‌ها و تمرین‌ها، می‌توان این مجموعه را به سه گروه «جلدهای اول و دوم» در سطح مقدماتی، «جلدهای سوم و چهارم» در سطح متوسطه، و «جلدهای پنجم و ششم» در سطح پیشرفته تقسیم کرد. در ادامه، جزئیات چیش درس‌ها در این سه سطح توضیح داده می‌شود.

الف. تعداد درس‌های «جلدهای اول و دوم» به میزان مساوی هر جلد ۲۰ درس است که از عدد ۱ تا ۴۰ پیوسته آورده شده است. این دو جلد در بخش‌های «پیش‌گفتار (まえがき)»، «سخنی با زبان‌آموزان (学習者のみなさまへ)»، معرفی «کتاب‌های کمکی مختلف (多彩な関連教材)» بخش «فهرست (目次)» مشترک‌اند. در جلد اول، بعد از بخش فهرست، بخش «ساختار درس‌ها و روش تمرین (課の構成と練習の仕方)» آورده شده (ibid.: vol. 1: 10). سپس، توضیحات اولیه قبل از ورود به مجموعه شش جلدی با عنوان «پیش از آغاز یادگیری (学習をはじめるまえに)» در پنج قسمت آمده است که شامل معرفی شخصیت‌های فرضی نقش‌آفرین (این شخصیت‌های فرضی فقط تا انتهای جلد چهارم در بخش‌های مختلف درس‌ها ایفای نقش می‌کنند)، آموزش اعداد یک تا صد، احوال‌پرسی روزانه، واژه‌های پرکاربرد در کلاس درس، و واژه‌های ابتدایی ضروری در زندگی روزمره آورده شده است. سپس، درس‌های یکم تا بیستم و بعد از اتمام درس بیستم، بخش‌هایی مانند جدول افعال لازم و متعدی، حالت معمولی و مؤدبانه افعال، فهرست واژه‌های به‌کاررفته در کتاب، به ترتیب حروف الفبا، آورده شده است (ibid.: vol. 1: 174 - 184). در جلد دوم، به‌منظور یادآوری، بعد از فهرست دوباره بخش معرفی شخصیت‌های فرضی نقش‌آفرین قبل از آغاز درس بیست‌ویکم دیده می‌شود و بعد از اتمام درس چهلم، جدول صرف افعال و فهرست واژه‌های به‌کاررفته در کتاب به ترتیب حروف الفبا آورده شده است (ibid.: vol. 2: 172 - 174).

لازم به ذکر است که در دو جلد مذکور، هر درس بدون استشنا در هشت صفحه گنجانده شده و در هر درس بین ۳ تا ۴ کلیشه بیانی^۲ آموزش داده شده است. این هشت صفحه تا انتهای درس چهلم عمدتاً به‌طور یک‌سان و با نظمی ویژه از پنج بخش «ورود به درس (導入ページ)»، «کلیشه‌های بیانی (文型と基本文)»، «تمرین (練習)»، «گفت‌وگو (対話)» و «تمرین جای‌گزینی و درک مطلب (やってみよう)» و «گفت‌وشنود (会話)» تشکیل شده است. هم‌چنین، چنان‌که از نام این بخش‌ها نیز می‌توان دریافت، در هر درس

به صورت جداگانه و هدف‌مند به آموزش و تکرار و تمرین چهار مهارت زبانی پرداخته شده است.

تعداد درس‌ها در «جلدهای سوم و چهارم» نیز هریک به میزان مساوی هر جلد ۲۰ درس و از شماره ۱ تا ۴۰ است. این دو جلد نیز در بخش‌های «پیش‌گفتار»، «سخنی با زبان‌آموزان»، معرفی «کتاب‌های کمکی مختلف» و بخش «فهرست» با دو جلد اول و دوم مجموعه آموزشی مشترک‌اند. در جلد سوم بعد از فهرست، بخش «ساختار درس‌ها و توضیحات (「初中級」課の構成と説明)» آورده شده است (ibid.: vol. 3, 6-7)، اما در پایان هر دو جلد، جدول کلیشه‌های بیانی تدریس شده و فهرست واژه‌های به‌کاررفته در جلدها به ترتیب حروف الفبا آورده شده است.

درس‌ها در این دو جلد به میزان کاملاً مساوی برای هر درس، در هشت صفحه منظم، گنجانده شده است. هم‌چنین، هشت صفحه هر چهل درس به شکلی کاملاً مشابه از پنج قسمت تشکیل شده است. صفحه اول و دوم شامل «متن اصلی درس»، «هدف از خواندن درس (目標)»، «واژه‌های جدید (新出語彙)»، «پرسش‌های مربوط به متن (質問)» است. صفحات سوم و چهارم هر درس به ارائه «کلیشه‌های بیانی (新出文型の提示)» و «تمرین‌هایی برای به‌ذهن‌سپاری کلیشه‌های بیانی (定着練習のための問題)» اختصاص داده شده است. در صفحات پنجم و ششم، «دوره و بیان‌های مرتبط (復習と関連表現)»، «تمرین استفاده مناسب از بیان‌های آموزش داده‌شده (その表現の使い方)»، و «تمرین‌های مکمل (復習問題)» گنجانده شده است. در ادامه، در صفحه هفتم، به‌طور مشخص «تمرین کاربردی گفتن (応用練習-話す)» در جهت تقویت مهارت گفتاری و در صفحه هشتم «تمرین کاربردی نوشتن (応用練習-書く)» به‌منظور کاربرد موارد آموزش داده‌شده در درس به صورت عملی و به‌منظور افزایش تقویت مهارت نوشتاری در نظر گرفته شده است. بدین ترتیب می‌توان دید که در هر درس از این دو جلد جداگانه و هدف‌مند به آموزش، تکرار، و تمرین چهار مهارت زبانی، بسته به سطح مدنظر، توجه شده است.

در سطح سوم از مجموعه شش جلدی یا به عبارت دیگر، در «جلدهای پنجم و ششم» تعداد درس‌ها در هر جلد از ۲۰ درس به ۱۵ درس تقلیل یافته است. علت کاهش تعداد درس‌ها در این دو جلد طولانی‌تر و دشوارتر بودن متن درس‌ها بیان شده است (ibid.: vol. 6: 4). از طرفی، مدت زمان یادگیری هر درس، که در جلدهای اول تا چهارم به شکل کاملاً مساوی ۱۰ ساعت برای هر درس بیان شده بود، در دو جلد آخر مجموعه به ۱۲ ساعت برای هر درس افزایش یافته است (ibid.: vol. 5: 4). این دو جلد نیز در

بخش‌های «پیش‌گفتار»، «سخنی با زبان‌آموزان»، معرفی «کتاب‌های کمکی مختلف» و بخش «فهرست» با جلدهای قبلی مجموعه آموزشی مشترک‌اند. در جلد پنجم، بعد از فهرست، بخش «ساختار درس‌ها و توضیحات (課の構成と説明)」 آورده شده است (ibid.: 6 - 9). اما در پایان هر دو جلد، مانند جلدهای سوم و چهارم، جدول کلیشه‌های بیانی تدریس شده و فهرست واژه‌های به‌کاررفته در جلدها به ترتیب حروف الفبا آورده شده است. چپینش درس‌ها در دو جلد پایانی مجموعه آموزشی نیز به میزان برابر، هشت تا ده صفحه، برای هر درس است. در این دو جلد، به‌ازای هر درس یک موضوع بسیط، مانند «سلامتی»، «مسائل مربوط به محیط زیست»، «فرهنگ ژاپن»، در نظر گرفته شده و چهار مهارت زبانی در ارتباط با آن آموزش داده می‌شود و تمرین و تکرار می‌شود. درس‌ها در این دو جلد به‌طور یک‌سان این بخش‌های را در بر دارد؛ «موضوع درس»، «پرسش‌هایی قبل از یادگیری درس (この課を学ぶ前に)»، «واژه‌های جدید متن اصلی (長文の新出語彙)»، «پرسش‌های درک مطلب (質問)»، «یادگیری بیان‌ها و کلیشه‌های بیانی (重要な文型と表現の学習)»، «تلخیص متن اصلی درس (まとめよう)»، «بیابید با هم صحبت کنیم (みんなで話そう)»، «تمرین شنیداری (聞く練習)»، «بیابید دامنه‌ واژگانمان را گسترش دهیم (語彙を増やそう)»، و «تمرین توسعه کلی مهارت‌ها (総合発展練習)». در این دو جلد، بدون استثنا در هر درس چهار تا پنج کلیشه بیانی تدریس می‌شود. هم‌چنین، مانند جلدهای قبلی در هر درس از این دو جلد نیز جداگانه و هدف‌مند به آموزش و تکرار و تمرین چهار مهارت زبانی، بسته به سطح مورد تدریس، توجه ویژه شده است.

۳.۲ کتاب‌ها و مواد کمک‌آموزشی

براساس ادعای ناشر، چنان‌که در بخش چپینش درس‌ها و تمرین‌ها آورده شد، هرچند در تک‌تک درس‌ها کتاب‌های اصلی مجموعه آموزشی مورد پژوهش به چهار مهارت زبانی توجه شده است، اما انتشارات سنمون کیوئیکو به‌منظور آموزش مؤثرتر و تقویت این مهارت‌ها، کتاب‌ها و مواد کمک‌آموزشی فراوانی نیز تهیه و تنظیم کرده است. به‌علت محدودبودن تعداد صفحات مقاله و زیادبودن تعداد این مواد کمک‌آموزشی، در جدول ۲ فقط به نام‌بردن از عنوان ژاپنی این کتاب‌ها و مواد کمک‌آموزشی بسنده شده و صرفاً به بررسی و نقد شش جلد اصلی مجموعه پرداخته شده است. موارد کمک‌آموزشی که در

نقد مجموعه کتاب‌های بیابید زبان ژاپنی بیاموزید! ۳۱

جدول ۲ آورده شده است، شامل کتاب‌ها، لوح‌های فشرده، و سایر موارد کمک‌آموزشی است که تاکنون تهیه شده است. برطبق ادعای ناشر، تألیف و چاپ این دست مواد آموزشی از این به بعد هم ادامه خواهد داشت (ibid.: vol. 6, 5).

جدول ۲. نام کتاب‌ها و مواد کمک‌آموزشی به فارسی و ژاپنی

عنوان ژاپنی کتاب‌ها و سایر مواد کمک‌آموزشی		نام فارسی کتاب‌ها
ویژه	مشترک	
聴解練習問題集+CD、フラッシュカード、絵カード、総合表現練習帳	練習問題集、漢字練習帳、中間テストのCD、終了テストのCD	سطح مقدماتی - ۱
聴解練習問題集+CD、フラッシュカード、絵カード、総合表現練習帳	練習問題集、漢字練習帳、中間テストのCD、終了テストのCD	سطح مقدماتی - ۲
作文練習帳	練習問題集、漢字練習帳、中間テストのCD、終了テストのCD	سطح مقدماتی - متوسطه
作文練習帳	練習問題集、漢字練習帳、中間テストのCD、終了テストのCD	سطح متوسطه
作文練習帳、聞く練習CD	練習問題集、漢字練習帳、中間テストのCD、終了テストのCD	سطح متوسطه - پیشرفته
作文練習帳、聞く練習CD	練習問題集、漢字練習帳、中間テストのCD、終了テストのCD	سطح پیشرفته

در کنار این موارد ذکر شده، برای هر جلد از مجموعه، دو فرهنگ واژگان کمک‌آموزشی «مجموعه ده‌هزار واژه تقسیم‌بندی شده (一万語彙分類集)» و «مجموعه استاندارد نویسه‌های کانجی برحسب تقسیم‌بندی واژگان (語彙別漢字基準)» نیز در همین انتشارات به چاپ رسیده است. این دو فرهنگ واژه‌گان در آزمون‌های استاندارد که در دو مرحله میان‌دوره و پایان‌دوره از طرف این انتشارات برگزار می‌شود، به کار برده می‌شود. هم‌چنین، به منظور افزایش کیفیت آموزش و یادگیری، تاکنون برای جلد‌های اول تا چهارم کتاب «راهنمای استادان (教師用マニュアル)» و برای جلد‌های اول و دوم کتاب «راهنمای زبان‌آموزان (学生用マニュアル)» به چاپ رسیده است.

۴.۲ حروف‌نگاری

در حروف‌نگاری هر شش جلد این مجموعه آموزشی، از حروف چهارگانه زبان ژاپنی، یعنی حروف لاتین (ローマ字)، حروف هجانگار هیراگانا (ひらがな)، و کاتاگانا (カタカナ) و هم‌چنین نویسه‌های واژه‌نگار کانجی (漢字) استفاده شده است. اندازه و نوع قلم به کاررفته در حروف‌نگاری کتاب بسیار سنجیده و مناسب برای زبان‌آموز خارجی است. در این مورد، در بخش ۱.۳ توضیحات بیش‌تری ارائه خواهد شد.

۳. نقد و بررسی محتوایی اثر

۱.۳ نوآوری‌ها و نقاط قوت

۱. می‌توان گفت که استفاده از کلیشه‌های بیانی برای آموزش دستورزبان ژاپنی در سراسر مجموعه مورد بحث بارزترین نوآوری و نقطه قوت آن به‌شمار می‌رود. تا به امروز، در مورد نقش مؤثر این کلیشه‌ها در فراگیری زبان اول و آموزش و یادگیری زبان دوم پژوهش‌های متعددی انجام شده است. پژوهش براون (Brown 1973)، که از اولین پژوهش‌ها از این دست به‌شمار می‌رود، به بررسی نقش کلیشه‌های بیانی در فراگیری زبان اول و تحقیقات فیل‌مور (Fillmore 1979) و ایتو (Ito 1984) از جمله پژوهش‌هایی‌اند که به این نقش‌آفرینی در آموزش و یادگیری زبان دوم پرداخته‌اند. جمع‌بندی این پژوهش‌ها همه حکایت از محوری بودن نقش کلیشه‌های بیانی در یادگیری زبان اول و دوم دارد.

در جلد اول و دوم مجموعه مورد پژوهش، که سطح مقدماتی دانسته می‌شود، در ابتدا کلیشه بیانی معرفی می‌شود. سپس، مفهوم آن با آوردن مثال‌هایی به زبان‌آموز انتقال داده می‌شود. در ادامه، با ارائه تمرین‌های مختلف جای‌گزینی و گفت‌وشنود سعی می‌شود تا کلیشه بیانی در ذهن زبان‌آموز حک و ماندگار شود. از جلد سوم تا انتهای مجموعه، که به تدریج مهارت زبانی زبان‌آموز بیش‌تر می‌شود، پس از ارائه ساختار و مفهوم این کلیشه‌های بیانی، در بخشی به نام «قالب‌ها و بیان‌های مهم (重要な文型と表現)»، دو تا سه مثال برای هر کلیشه بیانی آورده می‌شود. سپس، تمرین‌های جای‌گزینی و گفت‌وشنود و نوشتن، به منظور ثابت شدن این کلیشه‌های بیانی در ذهن زبان‌آموز، ارائه می‌شود.

۲. هرچند در نوشتار ژاپنی معمولی، بین واژه‌ها، حروف اضافه، حروف ربط، و سایر اجزای جمله فاصله گذاشته نمی‌شود، به منظور رعایت حال زبان‌آموز خارجی، به جز در بخش گفت‌وشنود (会话) جلدهای اول و دوم، به شکلی کاملاً هدف‌مند در سایر بخش‌های درس‌های این دو جلد بین واژه‌ها فاصله گذاشته شده است، اما از ابتدای جلد سوم به بعد این فاصله غیرمعمول در تمام بخش‌های درس‌ها برداشته شده تا زبان‌آموز به نوع نگارش و خواندن واقعی در زبان ژاپنی عادت کند. می‌توان گفت که نگذاشتن فاصله بین اجزای تشکیل‌دهنده جمله‌ها در بخش گفت‌وشنود تمامی جلدهای مجموعه، از جمله جلدهای اول و دوم که عامدانه به نظر می‌رسد، در خوگرفتن زبان‌آموز با نوع نگارش معمولی ژاپنی‌ها بسیار مؤثر است و موجب تقویت مهارت خواندن و نوشتن زبان‌آموز خواهد شد و از نقاط قوت این مجموعه است. این ویژگی در بخش مقدماتی سایر

مجموعه‌های آموزشی زبان ژاپنی مانند ژاپنی مقدماتی، ژاپنی برای همه؛ سطح مقدماتی، «زبان ژاپنی مقدماتی؛ گِنکی (初級日本語・げんき)» و «ماروگوتو، سطح مقدماتی؛ زبان و فرهنگ ژاپن (日本語初歩まるごと・日本のことばと文化)» مشاهده نمی‌شود و از نوآوری‌های این مجموعه کتاب آموزشی است.

۳. در مورد «روبی (ルビ)» یا «فورینگانا (ふりがな)» به حروف هجانگار هیراگانا که با قلم کوچک برای خواندن نویسه‌های کانجی در بالا یا پایین آن‌ها نوشته می‌شود، روبی یا فورینگانا گفته می‌شود. در سراسر جلدهای اول و دوم، که در واقع سطح مقدماتی است، بدون استثنا بالای تمامی نویسه‌های کانجی فورینگانای آن اضافه شده است که این نیز به علت رعایت حال زبان‌آموز مبتدی است، اما از ابتدای جلد سوم تا انتهای مجموعه به تدریج استفاده از فورینگانا روی نویسه‌های کانجی محدود و محدودتر شده است. خط‌مشی مجموعه موردپژوهش بر این بوده که در فهرست واژه‌های جدید درس‌ها در کادر مستطیل شکل نوشته شود و در سراسر مجموعه، حتی دو جلد آخر سطح پیشرفته، فورینگانای تمامی نویسه‌های کانجی سطح N5 تا N1 آورده شود. اما، در سایر بخش‌های درس‌ها، به‌ویژه از ابتدای جلد سوم به بعد، به جز کانجی‌های کم‌کاربرد و دشوار سطح N2 فورینگانای کانجی‌های آموزش داده‌شده در کتاب‌های کانجی کمک آموزشی مجموعه قید نشده است. هم‌چنین، هر جا که نویسه‌های کانجی بیش از دو بار استفاده شود نیز فورینگانای آن حذف شده است (9: 6: 2010: vol. 6: Manabō Nihongo). این ویژگی حساب‌شده از تکیه بیش از حد زبان‌آموز به فورینگانا برای خواندن کانجی می‌کاهد و در نهایت، به تقویت مهارت خواندن و نوشتن حروف پیچیده کانجی می‌انجامد و از نقاط قوت و نوآوری‌های مجموعه است که در بسیاری از سایر مجموعه‌های آموزش زبان ژاپنی یادشده مشاهده نمی‌شود.

۴. در بخش‌های گوناگون هر درس از جلدهای این مجموعه، از نوع و اندازه قلم‌های متنوعی استفاده شده است. این تنوع ضمن این که موجب می‌شود تا چشم زبان‌آموز با چند نوع قلم ژاپنی آشنا شود، از یک‌نواختی در نگارش اثر نیز می‌کاهد. این ویژگی از نوآوری‌ها و نقاط قوت اثر است و در بسیاری از مجموعه‌های آموزشی زبان ژاپنی دیگر، مانند ژاپنی مقدماتی، ژاپنی برای همه؛ سطح مقدماتی، کم‌تر مشاهده می‌شود. قلم به‌کاررفته در بیش‌تر مجموعه‌های درسی برای ژاپنی‌ها و خارجی‌ها قلم «HGKyokashotai» است، اما این مجموعه خود را محدود به استفاده از این قلم نکرده و از چند قلم متفاوت بهره برده است.

۵. فارغ از این که زبان‌آموز قادر به اتمام هر جلد از مجموعه در مدت زمان مورد ادعای ناشر است یا نه، محتوای آموزشی این مجموعه در هر جلد با سطوح پنج‌گانه آزمون

بین‌المللی JLPT به‌طور هدف‌مند هماهنگ شده است و سطح موردانتظار بعد از اتمام هر جلد، روی آن آشکارا ذکر شده است. این نوآوری و هدف‌گذاری از ویژگی‌های منحصربه‌فرد اثر است و موردادعای هیچ کتاب مطرح آموزش زبان ژاپنی دیگر تابه‌حال نبوده است. با این ویژگی، زبان‌آموز با اتمام هر جلد می‌تواند که سطح توانایی موردانتظار زبان ژاپنی خود را برحسب آزمون JLPT تاحدی متوجه شود و برای رسیدن به سطح تعیین‌شده تلاشی هدف‌مند کند.

۶. بی‌تردید، زبان و اجتماع در ارتباطی ناگسستنی و تنگاتنگ‌اند و اصولاً یادگیری مؤثر یک زبان بدون در نظر گرفتن و آموزش عناصر فرهنگی - اجتماعی حاکم بر آن ناممکن است. توجه به این موضوع در نتیجه پژوهش‌هایی بود که عمدتاً در دهه ۱۹۷۰ م به‌انجام رسیده است. این پژوهش‌ها اثبات می‌کرد که انجام گرفتن ارتباط مؤثر کلامی تنها با داشتن دانش دستورزبان یا به‌عبارتی، توانایی زبانی محض (language competence) امکان‌پذیر نیست و توانایی انتقال مفهوم با مدنظر قرار دادن عناصر فرهنگی و اجتماعی (communicative competence) شرط لازم برای برقراری ارتباط کلامی مفید و اثرگذار است. به هر ترتیب، باتوجه‌به منحصربه‌فرد بودن فرهنگ و اجتماع ژاپن، در بیش‌تر کتاب‌های آموزش زبان ژاپنی سعی شده است تا در آموزش این زبان به بیگانگان مؤلفه‌های فرهنگی و اجتماعی کشور ژاپن نیز آموزش داده شود تا در نهایت زبان‌آموز به درک عمیق‌تری از زبان ژاپنی برسد. در این مجموعه نیز توجه خاصی به معرفی مؤلفه‌های یادشده معطوف شده است که این ویژگی نیز از برتری‌های اثر به‌شمار می‌رود. هرچند ردپای آموزش این عناصر را در جای‌جای مجموعه می‌توان دید، در ادامه چندین نمونه از آن به ترتیب شماره‌جلدهای اثر آورده می‌شود.

برای مثال، در جلد اول، تصویر صفحه اول از درس یک (ibid.: vol. 1: 7)، دانشجویی چینی را نشان می‌دهد که هنگام آشنایی با خانواده ژاپنی، به‌سبک ژاپنی تعظیم اُجیگی (お辞儀: ojigi) و ادای احترام می‌کند. در فرهنگ سنتی ژاپن، دست‌دادن برای احوال‌پرسی رسم نیست و عموماً از دراز کردن دست برای دست‌دادن و احوال‌پرسی استقبال گرمی نمی‌شود. در صفحه اول درس دهم آداب غذا خوردن به‌شیوه سنتی ژاپنی و با طرحی ساده به‌تصویر کشیده شده است. در این تصویر، سه مرحله آغاز غذا خوردن، درحین غذا خوردن، و پایان غذا خوردن نمایش داده شده و در آن نوع حالت فرد و واژه‌های مرسوم در این سه مرحله با نقاشی ساده و گویا نمایش داده شده است. هم‌چنین، در درس بیست‌وششم از جلد دوم، بخش ورودی خانه‌های ژاپنی به نام گَنکان (玄関) و قوانین

حاکم بر آن، مانند محل گذاشتن کفش‌ها، محل درآوردن و پوشیدن کفش، محل قرار گرفتن چتر به تصویر کشیده شده است (ibid.: vol. 2, 51). در درس‌های سی و ششم و سی و هفتم همین جلد (ibid.: vol. 2, 131 - 146) به ترتیب بیان‌های محترمانه و فروتنانه در زبان ژاپنی آموزش داده شده است که نقش عناصر فرهنگی - اجتماعی در آن‌ها پررنگ است و می‌توان گفت که ارتباط مؤثر و کارآمد کلامی به زبان ژاپنی با ژاپنی‌ها بدون به‌کارگیری این بیان‌ها بسیار دشوار است. در درس‌های ششم (ibid.: vol. 3, 52 - 53) و پانزدهم (ibid.: 124 - 125) جلد سوم به ترتیب درمورد زلزله و طوفان‌های موسمی و واژه‌های مرتبط با آن به‌طور خلاصه آموزش داده شده است. زلزله و طوفان‌های موسمی بخش جدایی‌ناپذیر اقلیم مجمع‌الجزایر ژاپن است و هر ساله به شکل سونامی، رانش زمین، سیل و طوفان‌های سهمگین خسارات مالی و جانی بسیاری وارد می‌کند. افزون‌براین، در درس سی و دوم از جلد چهارم (ibid.: vol. 4, 100 - 101) درمورد توکیو، پایتخت ژاپن، توضیحاتی ارائه شده است. در درس‌های دهم (ibid.: vol. 5, 102 - 103) و دوازدهم از جلد پنجم نیز به ترتیب به توضیحاتی درمورد مشکل تک‌قطبی شدن توکیو و کم‌شدن جمعیت مناطق ژاپن و مقایسه آداب و اخلاقیات در زندگی اجتماعی ژاپنی‌ها در گذشته و حال اختصاص داده شده است (ibid.: vol. 5, 122 - 123).

گنجاندن آموزش عناصر فرهنگی - اجتماعی در محتوای آموزش زبان این مجموعه هم‌راه با افزایش توانایی زبانی زبان‌آموزان و قدرت درک مطلبشان بارزتر می‌شود. به‌صورتی که تقریباً در خلال آموزش زبان در سراسر پانزده درس جلد ششم به معرفی و ارائه توضیحاتی درمورد زوایای گوناگون فرهنگ و اجتماع پرداخته شده است. معرفی کشتی سنتی ژاپن به نام «سومو (相撲)» که همواره اخبار مربوط به آن در صدر اخبار ورزشی رادیو و تلویزیون ژاپن است در درس نوزدهم (ibid.: vol. 6, 44 - 45) و معرفی جرائم امروزی از طریق اینترنت و تلفن هم‌راه و غیره در درس بیست و یکم (ibid.: vol. 6, 64 - 65) از آن جمله‌اند.

توجه به آموزش عناصر یادشده، که بیش‌تر در پژوهش‌های زبان‌شناسی اجتماعی (sociolinguistics) بر آن تأکید می‌شود، موجب می‌شود تا زبان‌آموز با جامعه هدف ارتباط مؤثرتری برقرار کند و دچار ناتوانی انتقال مفهوم و سوءتفاهم‌های معمول نشود که اغلب بر اثر آموزش‌ندادن این عناصر در آموزش زبان اتفاق می‌افتد.

۷. در این مجموعه کتاب، توجه خاصی معطوف به آموزش زبان رسمی و زبان محاوره‌ای و هم‌چنین سبک نوشتاری زبان ژاپنی شده است که این مطلب نیز از نوآوری‌ها

و نقاط قوت اثر است. باید گفت پدیده دوزبان‌گویی (diglossia) هرچند به پرنگی آن در زبان‌های عربی و یونانی نیست، از ویژگی‌های انکارناپذیر زبان ژاپنی است. آموزش‌ندادن زبان محاوره‌ای، که در کتاب‌های آموزش زبان قدیمی‌تر مشاهده می‌شود، سبب می‌شود که سخن‌گفتن زبان‌آموز خارجی که در جامعه هدف زبان نیاموخته، بیش‌تر مانند خواندن از روی کتاب و متن باشد و طبیعی به‌نظر نرسد. در این مجموعه کتاب آموزشی، به‌درستی نخست زبان رسمی و سپس از ابتدای صفحه ۱۵۰ بخش «گفت‌وشنود» درس هفدهم از جلد اول، به تدریج آموزش زبان محاوره‌ای در درس‌ها گنجانده شده است. گفت‌وگوی بین مادر و فرزند که از سبک و سیاق گفت‌وگو پیداست هنوز به سن مدرسه‌رفتن نرسیده است و در صفحه ۱۶۲ از جلد دوم نیز می‌توان مثال خوبی از توجه به زبان کاملاً محاوره‌ای را مشاهده کرد.

افزون‌براین، به آموزش سبک نوشتاری زبان ژاپنی در متون روزنامه‌ها، مقالات، گزارش‌های علمی، متون حقوقی و غیره، که اصطلاحاً «دِاروتای (である体)» نامیده می‌شود، نیز در این مجموعه پرداخته شده است. کاربرد این سبک به‌طور پراکنده از درس ۳۰ جلد چهارم (ibid.: vol. 4, 86) آغاز می‌شود و از آن‌پس تا انتهای مجموعه بدون استثنا، در تمام متون اصلی جلد‌ها به‌کار رفته است. آشنایی با سبک و سیاق‌های گفتاری و نوشتاری یادشده زبان‌آموز را قادر خواهد ساخت تا در هر موقعیت سبکی را که زبینه است به‌کار ببرد و بتواند ارتباطی مناسب و مؤثرتر برقرار کند. هرچند بدون تفکیک این سبک و سیاق‌ها نیز زبان‌آموز خارجی قادر به رساندن منظور خود خواهد بود، اما بی‌تردید، تمیزدادن این سبک‌های گفتاری و نوشتاری شاخصی برای ارزیابی توانایی زبانی زبان‌آموز خواهد بود.

۸. استفاده از نمودارها و تصاویر به‌منظور تصویرسازی و کمک به یادگیری بهتر نیز از ویژگی‌های ممتاز مجموعه موردبحث است. می‌توان گفت به‌دلیل این‌که نمودارها و تصاویر و نقاشی‌ها به زبان‌آموز کمک می‌کند تا فضای حاکم بر گفت‌وشنودها را در ذهن خود تصور کند و هم‌چنین در حل تمرین‌های متعدد نیز زبان‌آموز را به دادن پاسخ صحیح رهنمون می‌کند، از این‌رو آن‌ها نقطه قوت این مجموعه به‌شمار می‌روند. این ویژگی هم‌چنین، کتاب درسی را از حالت یک‌نواخت و خشک خارج می‌کند. درمورد تأثیر مثبت بهره‌گیری از تصاویر و نقاشی در کتاب‌های آموزش زبان ژاپنی تا به‌حال پژوهش‌های گوناگونی انجام شده است (Yokota 2008). هم‌چنین تهیه لوح فشرده برای بخش‌های مربوط به مهارت شنیداری و گفتاری در مجموعه شش جلدی، به‌علت این‌که زبان‌آموز را با تلفظ صحیح و سرعت طبیعی گفت‌وشنود ژاپنی آشنا می‌کند، نقطه قوت اثر به‌شمار می‌رود.

۹. در روش آموزش زبان این مجموعه کتاب، تلفیقی از روش سنتی «شنیداری – زبانی (Audio - Lingual method)» یا «army method» و روش جدیدتر «رویکرد ارتباطی (communicative approach)» به کار رفته است. به این شکل که کلیشه‌های بیانی یا حالت‌های صرف مختلف ژاپنی در ابتدا با استفاده از تمرین‌های جای‌گزینی یا جدول‌های صرف فعل‌ها به شکل ماشینی تکرار و تمرین می‌شود و سپس کاربرد واقعی آن‌ها در گفت‌وشنود و متون نوشتاری در بخش‌هایی مانند پرسش و پاسخ و گفت‌وشنود تمرین و تکرار می‌شود. بهره‌گیری تلفیقی از این دو رویکرد آموزش زبان نیز از نقاط قوت اثر است. در رویکرد ارتباطی آموزش زبان، ابزارهای تمرینی گوناگونی به کار می‌رود؛ از جمله بازی‌های دونفره یا گروهی (game)، نقش‌آفرینی در گفت‌وگو (role play)، بحث و تبادل نظر (discussion)، شبیه‌سازی فضای گفت‌وگو (simulation)، یادگیری زبان از طریق فعالیت زبانی در قالب اجرای پروژه‌ای خاص (project work)، و بخش‌های شنیداری یا خواندنی که با اهداف خاص تنظیم شده‌اند (Richards and Rodgers 2014: 72). هرچند با نگاهی به محتوای درس‌ها از جلد اول تا آخر مجموعه به روشنی می‌توان تلفیق در دو روش آموزش زبان یادشده را مشاهده کرد، در ادامه برای نمونه یک مورد با ذکر جلد و صفحه آورده می‌شود.

در درس هجدم (Manabō Nihongo 2010: vol. 1, 156) نخست کلیشه بیانی‌ای (た/ないほうがいいです) که به منظور «توصیه به انجام دادن یا پرهیز از انجام دادن کاری» به کار می‌رود، آموزش داده شده است. سپس، در بخش «تمرین» بعد از ارائه مثال از زبان آموز خواسته می‌شود تا با تقلید از کلیشه بیانی مذکور با تغییر جملات حال اخباری ارائه شده توصیه به انجام دادن یا پرهیز از انجام دادن کاری کند. بعد از این تمرین‌های جای‌گزین که در آن‌ها از روش شنیداری – زبانی بهره برده شده است، در بخش «گفت‌وگو» از زبان آموز خواسته می‌شود تا پس از درک محتوای گفت‌وگو، مواردی را جای‌گزین کند و محتوای گفت‌وگو را تغییر دهد. در بخش بعدی ذیل عنوان «تمرین جای‌گزینی و درک مطلب (やってみよう)» زبان آموز نمود واقعی کلیشه بیانی را در درک مطلب و گفت‌وگویی یک صفحه‌ای می‌خواند و با آن آشنا می‌شود. هم‌چنین در پایان درس هجدهم (ibid.: vol. 1, 160) نیز «گفت‌وشنود» کوتاهی ارائه شده است که در آن کاربرد واقعی کلیشه‌های بیانی درس دیده می‌شود. بدین ترتیب، کاربرد رویکرد ارتباطی را می‌توان بلافاصله بعد از رویکرد شنیداری – زبانی در بخش‌های «گفت‌وگو (対話)»، «تمرین جای‌گزینی و درک مطلب»، و «گفت‌وشنود (会话)» دید. این روش تقریباً در تمام

درس‌های جلد‌های اول و دوم مشاهده می‌شود. در مورد به‌کارگیری دو رویکرد آموزش زبان مذکور باید گفت که جلد‌های سوم و چهارم در سطح متوسطه و جلد‌های پنجم و ششم در سطح پیشرفته از روشی کاملاً یک‌سان در بخش‌های مختلف درس‌ها برخوردارند.

۲.۳ کاستی‌ها و نقاط ضعف

با وجود نه مورد نوآوری و نقاط قوتی که بر شمرده شد، این مجموعه کتاب آموزشی نقاط ضعف و کاستی‌هایی دارد که در ادامه به آن‌ها پرداخته خواهد شد.

۱. با وجود کتاب‌ها و مواد کمک‌آموزشی که در بالا به آن اشاره شد، در مجموعه آموزشی مورد پژوهش، اساساً آموزش حروف هیراگانا و کاتاکانا گنجانده نشده است و فقط به آوردن جدول حروف هیراگانا (۴۶ حرف) و کاتاکانا (۴۶ حرف) و ترکیبات آن در پشت جلد کتاب اول سطح مقدماتی بسنده شده است. بنابراین، زبان‌آموز قبل از ورود به این مجموعه آموزشی باید این حروف مقدماتی را در کتاب دیگری آموزش ببیند. بی‌توجهی به آموزش حروف هیراگانا و کاتاکانا، که شرط لازم برای ورود به این مجموعه گسترده آموزشی است، از نقاط ضعف این مجموعه است. از طرفی، بی‌تردید بدون آموزش و یادگیری نویسه‌های کانجی، که در بین کتاب‌های مکمل این مجموعه جداگانه و متناسب برای هر سطح ذیل عنوان «دفترچه تمرینات کانجی (漢字練習帳)» در نظر گرفته شده است، در عمل یادگیری محتوای شش جلد اصلی امکان‌پذیر نیست. یادگیری حروف ابتدایی هیراگانا و کاتاکانا و نویسه‌های کانجی مستلزم صرف زمان بسیار است و احتساب زمان یادگیری این حروف باعث خواهد شد تا زمان مورد ادعای ناشر برای رسیدن از سطح مقدماتی به پیشرفته، که ۱۲۰۰ ساعت (هجده ماه) آورده شده است (ibid.: vol. 1, 4) به‌طور کلی تردیدآمیز شود.^۴

۲. هرچند آموزش زبان با محوریت کلیشه‌های بیانی روشی مناسب به‌نظر می‌رسد، آوردن چندین کلیشه بیانی با مفاهیم و کاربردهای کاملاً متفاوت در یک درس نیز از نقاط ضعف کتاب به‌شمار می‌رود. به این دلیل که آموزش هر یک از این بیان‌ها با ریزه‌کاری‌هایی هم‌راه است که به زمان بسیار نیاز دارد و گنجاندنشان در یک درس موجب سردرگمی زبان‌آموز می‌شود. برای مثال، در درس شانزدهم (ibid.: vol. 1, 137 - 144) چهار مفهوم و کاربرد کاملاً متفاوت از زمان گذشته ساده افعال ژاپنی (形...を) را در یک درس می‌بینیم. در صفحات ذکر شده هرچند در هر چهار کلیشه بیانی زمان گذشته ساده فعل مورد استفاده است، مفاهیم و زمان انجام گرفتن فعل‌ها به ترتیبی که در ادامه آورده می‌شود، کاملاً متفاوت است.

1. 歌舞伎を見たことがあります。

(نمایش کابوکی را دیده‌ام).

2. 日曜日は映画を見たり、美術館へ行ったりします。

(یک‌شنبه‌ها گاهی فیلم می‌بینم و گاهی به موزه می‌روم).

3. めがねをかけたまま、寝ています。

(درحالی‌که عینکش را زده است، خوابش برده است).

4. 犬の散歩をしたあとで、ご飯を食べます。

(بعد از این‌که سگم را برای قدم‌زدن بردم، غذا می‌خورم).

همان‌طور که می‌بینیم در مثال‌های بالا با وجود استفاده از زمان گذشته ساده فعل ژاپنی، به ترتیب با چهار مفهوم متفاوت «۱. بیان تجربه، زمان گذشته نقلی»، «۲. انجام‌دادن کارهای متفاوت در یک زمان، زمان حال اخباری»، «۳. انجام‌دادن هم‌زمان دو کار، زمان گذشته نقلی»، و «۴. انجام‌دادن کاری بعد از انجام کاری دیگر، زمان گذشته ساده» سروکار داریم که زمان انجام‌دادنشان هم لزوماً گذشته ساده نیست و اصولاً آوردن چهار مفهوم و کاربرد کاملاً متفاوت یک نوع فعل در یک درس آن‌هم در سطح مقدماتی کار یادگیری را بر زبان‌آموز دشوار خواهد کرد.

۳. برطبق جدول ۲ در پژوهش حاضر و توضیحات آن، مجموع کتاب‌های کمک‌آموزشی شش‌جلدی اصلی اثر، در حال حاضر بالغ بر **چهل جلد** است که به‌گفته‌ی ناشر به تعداد آن افزوده خواهد شد. تهیه و تدوین کتاب‌های کمک‌آموزشی فراوان باین‌که به تقویت و تثبیت موارد آموزش داده‌شده در ذهن زبان‌آموز می‌انجامد، به دو دلیل نقطه ضعف این مجموعه آموزشی به‌شمار می‌رود؛ اول، خواندن و استفاده از محتوای این همه کتاب و مواد کمک‌آموزشی نه‌تنها مستلزم صرف زمان بسیار است، بلکه باعث سردرگمی زبان‌آموز می‌شود. برای مثال، فقط کتاب‌ها و مواد کمک‌آموزشی که مستقیم مربوط به جلد اول مجموعه است به‌نُ مورد می‌رسد. بهره‌بردن از این تعداد کتاب و مواد آموزشی درکنار جلد اصلی، برای زبان‌آموز مبتدی کاری دشوار خواهد بود. دوم، تهیه تمام این کتاب‌ها و مواد کمک‌آموزشی حتی برای زبان‌آموز ساکن ژاپن نیز ارزان نخواهد بود. برای مثال، فقط نُ مورد کتاب و مواد کمک‌آموزشی مربوط به جلد اول، که ذکر آن رفت، بنابر قیمت‌گذاری انتشارات سینمون کیوئیکو در سایت رسمی‌اش، بدون در نظر گرفتن قیمت کتاب اصلی درکل به ۳۰۱۱۰ ین ژاپن (در حدود ۲۷۳ دلار آمریکا) می‌رسد و چنان‌چه زبان‌آموزی بخواهد

تمام این مواد کمک‌آموزشی را برای شش جلد کتاب تهیه و استفاده کند، باید نزدیک به شش برابر این مقدار برای کل مجموعه هزینه کند.

۳.۳ کاستی‌ها و نقاط ضعف در روش استفاده از این مجموعه در دانشگاه تهران

به جز سه مورد بالا که به زعم نگارنده نقاط ضعف اثر است، در مورد چگونگی استفاده از آن در گروه زبان و ادبیات ژاپنی دانشگاه تهران نیز نقاط ضعفی دیده می‌شود که در ادامه به آن‌ها پرداخته می‌شود.

۱. همان‌طور که در بخش نوآوری‌ها و نقاط قوت اثر در ۳-۱ آورده شد، درج نکردن حروف فورینگانا از تکیه بیش از حد زبان‌آموز به این حروف برای خواندن کانجی می‌کاهد و در نهایت موجب تقویت مهارت خواندن و نوشتن این حروف پیچیده می‌شود که این ویژگی در اثر مورد مطالعه به خوبی لحاظ شده است. از طرفی، در پی نوشت شماره ۳ این پژوهش ذکر شد که برای آموزش نویسه‌های کانجی در گروه زبان و ادبیات ژاپنی دانشگاه تهران، از مجموع کتاب‌های (*Nihongo Charengi, N4 to N5, Kanji*) و سپس (*Kanji Master*) استفاده می‌شود و نه کتاب‌های آموزش کانجی که از کتاب‌های کمک‌آموزشی مجموعه مورد پژوهش است. بنابراین، با توجه به این که لزوماً ترتیب آموزش نویسه‌های کانجی در مجموعه‌های مذکور مورد استفاده در دانشگاه تهران و کتاب‌های کمک‌آموزشی مربوط به اثر مورد پژوهش همانند نیست، در عدم درج فورینگانا در اثر شش جلدی ناهماهنگی پیش خواهد آمد. پیش‌نهاد می‌شود که از این پس کتاب‌های کمک‌آموزشی ویژه آموزش کانجی، که متعلق به مجموعه مورد پژوهش و با عنوان «*漢字練習帳: Kanji Renshūchō*» برای هر جلد است، استفاده شود تا این ناهماهنگی برطرف شود.

۲. همان‌طور که در مقدمه گفته شد، در بین سه مجموعه کتاب آموزش زبان ژاپنی که تاکنون در گروه زبان و ادبیات ژاپنی دانشگاه تهران از آن‌ها بهره برده می‌شد، اثر مورد پژوهش فقط مجموعه‌ای است که از سطح مبتدی تا پیشرفته را پوشش می‌دهد. در واقع، در حال حاضر، جلد اول تا جلد چهارم و گاهی بسته به توانایی پیشرفت جمعی دانشجویان هر ورودی فقط یک یا دو درس از جلد پنجم در دوره کارشناسی زبان و ادبیات ژاپنی و جلد ششم (تا انتهای درس دهم) در دوره کارشناسی ارشد آموزش زبان ژاپنی تدریس می‌شود و بدین ترتیب، تدریس این مجموعه آموزشی عملاً ناتمام باقی می‌ماند. در واقع، در دوره کارشناسی این رشته در دانشگاه تهران در کنار آموزش زبان ژاپنی،

درس‌های مربوط به ترجمه و ادبیات و تاریخ و فرهنگ ژاپن نیز آموزش داده می‌شود و آموزش این موارد بخش زیادی از واحدهای دوره کارشناسی را به خود اختصاص می‌دهد. از طرف دیگر، کاهش تعداد ترم‌های مورد نیاز برای اخذ کارشناسی این رشته از نه ترم به هشت ترم، با تصویب برنامه آموزشی جدید در سال ۱۳۹۴، موجب ناتمام ماندن این مجموعه آموزشی در دانشگاه تهران شده است. با این وصف، پیش‌نهاد نگارنده این است که در طراحی برنامه آموزشی آینده گروه، بخشی از واحدهای مربوط به ترجمه، ادبیات، فرهنگ، و تاریخ ژاپن کاسته و به درس‌های مربوط به توانایی زبان ژاپنی افزوده شود تا طی هشت ترم تحصیلی، تا انتهای جلد پنجم (مرحله متوسطه - پیشرفته) این مجموعه تدریس شود. در ادامه، در دوره کارشناسی ارشد نیز به جای بعضی از درس‌های اختیاری آموزش جلد ششم در اولویت قرار داده شود تا در نهایت آموزش کل مجموعه به پایان برسد.

نگارنده بر این نظر است که چنانچه توانایی زبانی در اولویت قرار گیرد، دانشجوی علاقه‌مند به درس‌های ادبیات، تاریخ، فرهنگ، و ترجمه قادر خواهد بود که در این زمینه‌ها مطالعه کند و بسته به علاقه متون مربوط را بیاموزد، اما کسب نکردن توانایی زبانی لازم در عمل پرداختن به این درس‌ها را برای دانشجوی و مدرس مشکل‌آفرین خواهد کرد.

۴. نتیجه‌گیری

در این پژوهش، مجموعه شش جلدی آموزش زبان ژاپنی، با عنوان بیابید زبان ژاپنی بیاموزیم، توصیف و نقد شد. در بخش «معرفی کلی»، مقولاتی مانند ویژگی‌های ساختاری، چینش درس‌ها و تمرین‌ها، کتاب‌ها و مواد کمک‌آموزشی، و حروف‌نگاری بررسی شد. سپس، در بخش «نقد و بررسی اثر» به بررسی نقاط قوت و ضعف اثر پرداخته شد. در مجموع، می‌توان گفت که نوآوری‌ها و نقاط قوت مجموعه مورد پژوهش بیش از نقاط ضعف آن است. مواردی از جمله استفاده از کلیشه‌های بیانی برای آموزش دستور زبان، درج عدم درج هدف‌مند و حساب‌شده فوریگانا بر نویسه‌های کانجی، در نظر گرفتن آموزش مؤلفه‌های فرهنگی - اجتماعی ژاپن در محتوای آموزش زبان مجموعه، توجه به پدیده «دوزبان‌گویی» در زبان ژاپنی و آموزش گونه‌های مختلف آن، تلفیق و کاربرد دو رویکرد «شنیداری - زبانی» و «ارتباطی» برای آموزش مؤثرتر زبان و هماهنگ‌سازی محتوای کتاب با سطوح پنج‌گانه آزمون بین‌المللی JLPT از جمله بارزترین نقاط قوت اثر به‌شمار می‌رود. در مقابل، تهیه و تدوین کتاب‌ها و مواد کمک‌آموزشی بسیار، نزدیک به ۴۰ مورد در کنار

شش جلد اصلی مجموعه، و تحمیل هزینه زیاد به زبان‌آموزان، در نظر گرفتن کتاب آموزش حروف ابتدایی هیراگانا و کاتاکانا به‌رغم تهیه و تنظیم کتاب‌های کمک‌آموزشی بسیار و دقت‌نکردن در مورد مدت زمان مورد ادعای ناشر مبنی بر زمان لازم برای اتمام مجموعه از نقاط ضعف بارز اثر است.

از طرفی، با توجه به این‌که مجموعه مورد نقد از سال ۱۳۹۴ هم‌راه با تصویب برنامه درسی جدید دوره کارشناسی زبان و ادبیات ژاپنی در گروه زبان و ادبیات ژاپنی دانشگاه تهران نیز تدریس می‌شود، کاستی‌ها و نقاط ضعف در روش استفاده از آن در دانشگاه تهران بررسی شد و پیش‌نهادهایی برای رفع این کاستی‌ها بیان شد.

پی‌نوشت‌ها

۱. آزمون بین‌المللی سنجش توانایی زبان ژاپنی (Japanese Language Proficiency Test) اولین بار در سال ۱۹۸۴ در ۱۵ کشور جهان با تعداد کل ۷۰۰۰ نفر شرکت‌کننده در سه سطح مقدماتی (3級)، متوسطه (2級) و پیشرفته (1級) و زیر نظر بنیاد تبادلات بین‌المللی ژاپن و انجمن حمایت از آموزش‌های بین‌المللی ژاپن (JEES: Japan Educational Exchanges and Services) برگزار شد. از سال ۱۹۸۴ م تاکنون هر سال به تعداد کشورهای برگزارکننده آزمون و شرکت‌کنندگان آن افزوده شده است. در سال ۲۰۱۷ م این آزمون در ۸۱ کشور برگزار شد و تعداد کل شرکت‌کنندگان آن به ۴۰۴۱۰۶ نفر رسید. هم‌چنین، از سال ۲۰۱۰ م، تعداد سطوح سه‌گانه یادشده، به پنج سطح N1، N2، N3، N4، N5 (سطح N1 دشوارترین و N5 آسان‌ترین سطح است) تغییر شکل داد. در حال حاضر، این آزمون بر طبق تعداد شرکت‌کنندگان در برخی از کشورها سالی دوبار و در برخی سالانه یک‌بار برگزار می‌شود. در ایران، این آزمون از سال ۲۰۱۲ م آغاز شده و سالی یک‌بار (در اوایل آذر) برگزاری می‌شود. جزئیات مسائلی مربوط به این آزمون در آدرس اینترنتی <<https://www.jlpt.jp>> به زبان‌های ژاپنی و انگلیسی در دسترس است.

۲. کلیشه‌های بیانی به نام‌های گوناگونی در زبان انگلیسی شناخته می‌شوند که «automatic speech»، «routine expressions»، «formulaic utterances»، «fixed expressions» از آن جمله‌اند. شاید مثال ساده برای کلیشه بیانی (نه تنها [...])، بلکه [...]) باشد. با یادگیری و به‌ذهن سپاری این کلیشه‌ها، زبان‌آموز با قالب کلی جمله برای رساندن مفهومی (nuance) آشنا می‌شود، آن را در ذهن خود تحلیل و تجزیه می‌کند و به معنا و کاربردش پی می‌برد و با افزودن محتوای جدید به آن، قادر به تولید جملات جدید و پیچیده‌تر می‌شود. بنابراین، برخلاف روش سنتی آموزش زبان، که از طریق تحلیل و تجزیه دستور زبان آغاز می‌شود، آموزش کلیشه‌های بیانی نمای کلی از مفهوم و کاربرد کلیشه بیانی را به زبان‌آموز ارائه می‌دهد و در مورد کاربرد آن خلاقیت زبان‌آموز را

نقد مجموعه کتاب‌های بیابید زبان ژاپنی بیاموزید! / ۴۳

برمی‌انگیزد. در بخش (۱.۳) مقاله حاضر، به اختصار چند پژوهش درمورد نقش کلیشه‌های بیانی در آموزش زبان معرفی خواهد شد.

۳. برطبق مصوبه ۲۰۱۰/۶/۷ م سازمان فرهنگ ژاپن (文化庁) تعداد نویسه‌های کانجی لازم در زندگی روزمره ژاپنی‌ها از ۱۹۴۵ عدد نویسه مصوب سال ۱۹۸۱ م به ۲۱۳۶ افزایش یافت. این تعداد نویسه در مطبوعات و کتاب‌های درسی علمی و دانشگاهی و مجلات و غیره به‌کار می‌رود. هرچند در سال‌های اخیر به‌علت استفاده از رایانه و تلفن‌های همراه هوشمند و تبلت و رسانه‌های ارتباط جمعی در تمامی زبان‌ها، از جمله ژاپنی، از نوشتن به‌شکل سنتی‌اش کاسته شده و کم‌تر ژاپنی را بتوان یافت که ادعا کند قادر به «نوشتن» تمامی نویسه‌های کانجی مصوب یادشده باشد، اما ناتوانی در «خواندن و درک معنی» این نویسه‌ها برای یک ژاپنی بالغ ناپسند شمرده می‌شود و وی را در درک مطالب روزنامه‌ها، مجلات، نامه‌های اداری و غیره دچار مشکل می‌کند.

۴. در برنامه آموزشی حال حاضر گروه زبان و ادبیات ژاپنی دانشگاه تهران، مجموع ۹۲ حرف هیراگانا و کاتاکانا و ترکیبات آن با استفاده از کتاب درسی (*Japanese for Young People*) و مجموع ۱۲۰۰ نویسه‌های کانجی، مطابق برنامه درسی جدید دوره کارشناسی زبان و ادبیات ژاپنی توسط دفتر برنامه‌ریزی آموزش عالی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری مصوب ۱۳۷۴، در ابتدا با استفاده از مجموع کتاب‌های (*日本語チャレンジ N4とN5かんじ*) و سپس (*Kanji Master*) آموزش داده می‌شود.

کتاب‌نامه

آذرپزند، سهراب (۱۳۹۵)، «نقد و بررسی کتاب درسی دو جلدی ژاپنی برای همه؛ سطح مقدماتی (ویراست دوم، اصلاح‌شده)»، پژوهش‌نامه انتقادی متون و برنامه‌های علوم انسانی و مطالعات فرهنگی؛ ویژه‌نامه زبان‌شناسی و زبان‌های خارجی، س ۱، ش ۲.

سایت رسمی آزمون سنجش توانایی زبان ژاپنی: <<https://www.jlpt.jp>>

سایت رسمی انتشارات سینمون کیوئیکو:

<http://www.aikgroup.co.jp/senmon/catalog/manabou/m01_release.htm>

سایت رسمی بنیاد ژاپن: <<http://www.jpf.go.jp/e/index.html>>

سایت رسمی سازمان فرهنگ ژاپن: <<http://www.bunka.go.jp/>>

Atarashī Nihongo Nōryoku Shiken; *New Japanese Proficiency Test* (2009), The Japan Foundation, Tokyo: Japan Educational Exchanges and Services Press.

Brown, Roger (1973), *A First Language*, Cambridge: Harvard University Press.

- Fillmore, Lily Wong (1979), "Individual Differences in Second Language Acquisition", in: *Fillmore, J. Charles (ed.), Individual Differences in Language Ability and Language Behavior*, California: Academic Press.
- Ito, Katsutoshi (1984), "Gaikokugo Shūtoku ni Okeru Teikei Hyōgen no Yakuwari; The Role Fixed Expressions in Foreign Language Learning", in: *Gogaku Kenkyū*, 6, Kanagawa University.
- Japanese for Young People* (1998), Association for Japanese - Language Teaching, Tokyo: Kodansha International Ltd.
- Kanji Master N4; Kanji For Beginners, N4* (2012), ARC Academy (eds.), Tokyo: Sanshūsha Publishing.
- Kanji Master N5; Kanji For Beginners, N5* (2011), ARC Academy (eds.), Tokyo: Sanshūsha Publishing.
- Karasawa, Kazuko, Tomoko Kiue and Mikiko Shibuya (2011), *Nihongo charengi N4 to N5 Kanji; Challenge to Japanese, N4 and N5 Kanji characters*, Tokyo: ask Publishing.
- Manabō Nihongo; Textbook Ad hoc for Japanese Language Education* (2005), Vol. 1-6, Tokyo: Senmon Kyōiku Publishing Co Ltd.
- Marugoto, Nihon no Kotoba to Bunka; Marugoto: The Language and Culture of Japan* (2014), The Japan Foundation, Tokyo: Sanshūsha Publishing.
- Minori (2001), *Koko kara Hajimaru Nihongo Kyōiku; Japanese Language Education Starts from Here*, Tokyo: Hitsuji Shobō Publishing.
- Richard, Jack, C. Rodgers and S. Theodore (2014), *Approaches and Methods in language Teaching*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Yui, Kikuko, Tsukasa Otani, Tomoko Ogita, and Sachiko Kitagawa (2012), *Nihongo Purofishenshi Raitingu; Japanese Writing for Higher Proficiency*, Tokyo: Bonjinsha Publishing.